

כשהקורונה רק פרצה, פרופ' דן ימין סיפק תחזית לעתיד. כעת מתברר עד כמה הוא דייק

במרץ 2020 חזה ימין ש-13 אלף ישראלים ימותו ושהמגפה תימשך עד 2023. בשבוע שעבר, עם סיום מצב החירום, התברר שהוא פגע בול

עודד כרמלי | צילום: תומר אפלבאום

2023, 10 במאי 18:12

התראות במייל

ב-18 במרץ 2020 התפרסם מעל דפי מוסף זה ראיון שערכתי עם ד"ר — היום פרופ' — דן ימין, ראש המעבדה לחקר הוויראליות באוניברסיטת תל אביב. הימים היו ימי ראשית הקורונה — שלושה שבועות אחרי החולה הראשון בישראל, שבוע לפני הקורבן הראשון, לפני הגל הראשון, הסגר הראשון, המסכות וכו' — כשכל העולם מנסה לאמוד את החיה החדשה: כמה היא מידבקת, כמה היא מסוכנת ומתי היא תסתלק מחיינו. פרופ' ימין נתן אז הערכה שהרגיזה רבים — וצויצה בטוויטר על ידי נשיא ארה"ב דאז דונלד טראמפ, לא פחות. בדיעבד, נראה שהוא פגע בול בחלבון הספייק.

בזמן שארגון הבריאות העולמי דיבר על שיעור תמותה של 3.4%, ונתניהו על 2% עד 4%, פרופ' ימין צפה ששיעור התמותה מהמחלה בישראל יעמוד על 0.3%. ובשעה שמרקל חזתה 70% הדבקה בגרמניה, המהנדס הצעיר מאוניברסיטת תל אביב קבע שבכל מקרה לא יידבקו יותר מ-50%, "אז בתסריט הגרוע ביותר, אנחנו מדברים על ארבעה וחצי מיליון ישראלים שיחלו בקורונה. תכפיל ארבעה וחצי מיליון ב-0.3% ותקבל 13,500 ישראלים שעלולים למות מהמחלה" — והוסיף כי "הציבור צריך להבין שהצעדים האלה של בידוד חברתי פירושם שנמצא את עצמנו עם קורונה לפרק זמן ארוך יותר, אפילו עד 2023".

ובכן, בשבוע שעבר הכריז ארגון הבריאות העולמי שהקורונה כבר אינה מצב חירום בינלאומי — וזו הזדמנות טובה לחזור להערכה ההיא: לפי הנתונים הרשמיים של הארגון, מ-2020 עד היום סך המקרים המאומתים בישראל הוא 4,822,313 (ימין העריך שיהיו 4,500,000), שמתוכם מתו 12,493 חולים (ימין: 13,500), המהווים 0.26% מהמקרים (ימין: 0.3%).

דן, אתה רוצה להגיד איי טולד יו סו? כי זה הזמן.

"אני איש אקדמיה. זה לא מתפקידי להגיד איי טולד יו סו. ההערכות שלנו היו יותר מדויקות כי הבנו שיש הרבה יותר מקרי הדבקה ממה שחושבים, ומכיוון שכך, הסיכון לתמותה הוא כנראה הרבה יותר נמוך ממה שחושבים. באותה נקודת זמן ההערכות המרכזיות היו שכמעט כל ההדבקות מדווחות, או שעל כל מקרה אחד שמדווח יש מקרה אחד

שלא מדווח, וככה הגיעו לתרחישים של אסון קולוסאלי — עשרות ומאות אלפי מתים בישראל. בפועל, על כל מקרה מדווח היו 15 או 20 מקרים לא מדווחים".

כי לא היו מספיק בדיקות. מי שנבדק נבדק כי הוא הרגיש רע, מה שהפך את המחלה לקטלנית מבחינה סטטיסטית.

"בדיוק. אני חשבתי שאם יש כזאת שונות גדולה בין מדינות — שיעור תמותה של 4% באיטליה לעומת 0.9% בדרום קוריאה — ואנחנו יודעים להגיד שקצבי הבדיקות שונים, צריך לפחות לעצור ולחשוב. הכתבה שלכם פורסמה בחמישי, וכבר בשישי בבוקר פנה אליי שר הביטחון דאז נפתלי בנט. ישבתי אצלו שלוש שעות בקריה ואמרתי לו שהדבר הכי חשוב שאני יודע לומר בוודאות הוא שאנחנו לא יודעים שום דבר בוודאות — לא כמה נדבקים יש ולא אם ילדים יכולים להידבק ולהדביק, שאלה שני הפרמטרים שיכתיבו את קטלניות המגפה. ובאמת בישיבת הקבינט הבאה בנט עמד על כך שצריך יותר בדיקות, וזאת בניגוד לעמדת משרד הבריאות".

מה, משרד הבריאות התנגד לבדיקות?

"החשש העיקרי באותו הזמן היה מפני קריסת מערכת הבריאות, ולכן מדיניות משרד הבריאות היתה להתמקד בהגדלה מהירה של קיבולת בתי החולים. בדיקות לאנשים שלא באו במגע עם חולים נראו אז כמו לוקסוס כזה, הן הרי לא מצילות חיים של חולים קשים. בנט היה זה שקידם את נושא הבדיקות בניגוד לדעת משרד הבריאות, מתוך הבנה שבלי הבדיקות אי-אפשר לקבל תמונת מודיעין מהימנה. אבולה למשל היא מחלה כל כך לא מסוכנת מאחר שהיא כל כך מסוכנת. הקורונה הפוכה ממנה: היא כל כך מסוכנת משום שהיא כל כך לא מסוכנת, משום שהיא חומקת מתחת לרדאר".

אני לא זוכר שמישהו אחר חזה שיעור תמותה של 0.3%, הדבקה של 4.5 מיליון ותמותה של 13,500 ישראלים עד 2023. איך עשית את זה?

"אני שמח שהצגת את המספרים, ובאמת התחזיות שלנו היו קרובות מאוד למה שקרה בפועל, אבל צריך להגיד ביושר שאחר כך הגיע הווריאנט הבריטי ואחר כך הגיעו החיסונים ואחר כך הגיעו הדלתא והאומיקרון — ואת כל זה כמובן אף אחד לא יכול היה לחזות. אז אני יכול לטפוח לעצמי על השכם: הנה אמרתי 4.5 מיליון נדבקים והיו 4.5 מיליון נדבקים, אבל זו לא האמת. האמת היא שהיו הרבה יותר הדבקות, כי בסוף היו כמה וריאנטים".

אתה אומר: תודה על הקרדיט, אבל הופתענו כמו כולם.

"המטרה שלנו איננה לנבא, אלא לייעץ. אמרנו שבתסריט הרע ביותר נגיע ל-13,500 מתים, וזאת היתה קריאת כיוון נכונה. אבל המספר 13,500 לא חקוק בסלע. אם היתה התנהלות יותר דיפרנציאלית, כלומר אם היו דואגים יותר למבוגרים במקום למדוד חום לילדים שבכלל אין להם חום עם קורונה — היינו יכולים להקטין את המספר הזה. בתור מי שניתח הרבה מאוד נתונים של בטיחות חיסונים, אני יכול להגיד לך שמתן הבוסטר לילדים היה לא נכון, פשוט לא נכון. הסיכון היה גדול מהתועלת. ומצד שני אכן צריך לתת בוסטר כל חצי שנה לקשישים — וכך גם המלצנו למשרד הבריאות".

הראיון איתך הכעיס אנשים משני הצדדים. נתת תרחיש אמצע — לא "שפעת עם יחסי ציבור" (יורם לס) ולא "קץ האנושות" (בנימין נתניהו).

"לא אכפת לי אם יאהבו אותי או לא. אוי ואבוי לחוקר שיפעל כדי שיאהבו אותו. לשמחתי אני לא פוליטיקאי — גם אם נחשפתי להמון פוליטיקה כשייעצתי לממשלה — ואני לא צריך לחשוב מה נראה נכון, אלא מה נכון. אני מהפקולטה להנדסה, ולאורך הפנדמיה הזאת השתמשו בהנדסת תודעה כדי לשכנע אנשים. היו פה הרבה שיקולים לא־אקדמיים, פופוליסטיים. אני תומך חיסונים באופן כללי, בטח ובטח בקורונה, אבל פתאום אמרו שאני מתנגד חיסונים כי לא באתי בטוב לאג'נדה של כמה אנשים".

בטח לא עזר למוניטין שלך כמדען כשאן קולטר מפוקס ניוז שיתפה בטוויטר את הכתבה מהמהדורה האנגלית של "הארץ" — וטראמפ בעצמו שיתף את הציוץ.

"טראמפ אמר שתחושת הבטן שלו היא שהתמותה היא פחות מאחוז, אז אמרתי בראיון שהאבסורד הוא שבסוף טראמפ צדק, בבחינת גם שעון מקולקל צודק פעמיים ביום. לכן הופתעתי מהכותרת של 'הארץ'. למה לכתוב 'מומחה למגפות: טראמפ צדק'? אחרי שהכתבה תורגמה, חברים בסטנפורד ובייל אמרו לי שהם קראו את הכותרת ונבהלו, ואז הם קראו את הכתבה עצמה וחתמו על כל מילה. אז אמרתי להם: 'אתם רואים שטראמפ צדק? dishonest media!'"

כי התגובות למגפה התחלקו לפי העמדה הפוליטית: בארה"ב השמאל הלך "עם המדע", עם ארגון הבריאות העולמי, בעוד שהימין הפוליטי היה עם טראמפ והמכחישים. בישראל, לפחות חלקית, זה היה הפוך. מכאן הכותרת.

"לפני שנה התמניתי לפרופסור ואמרתי לבן שלי בן השלוש וחצי שאבא פרופסור. הוא נעץ בי מבט חשדני ושאל: 'מה אבא, אתה מהרעים עכשיו?' כי בתודעה של ילד קטן, פרופסורים הם רעים, מטורפים ורוצים לכבוש את העולם. אין לי ספק שאיבדנו את המידתיות כשפגענו פגיעה אנושה, עד כדי מוות, בהרבה מאוד אנשים כדי להציל מעט מאוד אנשים. אבל לא המדענים מקבלים את ההחלטות, אלא מקבלי ההחלטות. חצי יום של סגר זה כל תקציב סל הבריאות לשנה שלמה, שמציל המון חיים. אז מה, כולם טיפשים? לא. כמו שאמר לי אז בכיר באוצר: 'יש כלכלה ויש כלכלה פוליטית'. אם כל מהדורת חדשות נפתחת במספר האנשים שמתו היום מקורונה, מן הסתם מקבלי ההחלטות לא יחשבו על אף מחלה אחרת. אבל אני כן חושב שהתקדמנו בשלוש השנים האחרונות".

איך התקדמנו?

"במחקר האחרון שלנו ציינו 5,000 ישראלים בשעונים חכמים שמנטרים מדדים פיזיולוגיים, והראינו שהשעון החכם מצביע על הופעת הקורונה 24 שעות לפני שהנדבק עצמו מתחיל להרגיש לא טוב והולך להיבדק. לפי הערכות, 50% מכל ההדבקות קורות ביממה שלפני הופעת הסימפטומים, כך שאם היינו מקדימים את הגילוי ביום אחד — לא היתה פנדמיה".

אתה רוצה שיחלקו לכולם שעונים חכמים במגפה הבאה? זו לא פגיעה בפרטיות?

"להפך. אנחנו צועקים היום 'דמוקרטיה, דמוקרטיה', אבל פגעו פה בזכויות האדם הכי בסיסיות — לרבות מעצרי בית ומעקב של השב"כ. עכשיו יש לנו הזדמנות להשתמש במהפכה הדיגיטלית כדי לחולל מהפכה של ממש בהתמודדות עם מגפות, ובכלל עם מחלות. הרי בסוף אף אחד לא רוצה להדביק את המשפחה והחברים שלו, אז מי שירצה יוכל להוריד את האפליקציה ולדעת מתי הוא מידבק ומתי הוא עתיד לחלות. אנחנו יכולים לתת לאנשים את הכוח להחליט, ואין לי ספק שרוב האנשים יקבלו את ההחלטה הנכונה. אני מאמין ששעונים חכמים יחסלו את ה-R של המגפה הבאה".

אבל זו טכנולוגיה. אני שואל אותך אם למדנו לקח לסיבוב הבא.

"למדנו את מה שביל גייטס למד מזמן: אנחנו חייבים לעזור למדינות המוחלשות. בישראל ובשאר מדינות המערב נהגנו בחזירות. נתנו בוסטר שני, בוסטר שלישי, ולמי? לילדים בריאים בני 12, שלא היו צריכים את זה. ומנגד, אנשים במדינות עניות יותר לא קיבלו חיסון אחד — ובתמורה קיבלנו וריאנטים כמו הדלתא מהודו והאומיקרון מדרום אפריקה. אני מקווה שהעולם למד שאם אתה רוצה לדאוג לעצמך עליך לדאוג לזולת. והנה יצאתי הכי שמאלני שיש".

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

 וירוס קורונה